

njihovih tekstova ne bi moglo reći), ono pokazuje da autor posjeduje široka znanja o hrvatskoj povijesti od njenih početaka do danas, naposljetku, ono je pisano, što nije nevažno - sa zanosom i ljubavlju. Historičari, naime, nisu eunusi i čvrsto sam uvjeren da »ne mogu pisati pjesme oni koji piju vodu«, kako je rekao Horacije još prije 2.000 godina. To se jasno potvrdilo i u Pavličevićevu tekstu.

Konačno, valja reći da je »Povijest Hrvatske« popunila prazninu u historiografskoj literaturi i utažila potrebu za jednim solidnim pregledom nacionalne povijesti, ali i više od toga. U prevratno vrijeme, kada mnogi tvrde i misle da nije trenutak za pisanje cjelovitih djela o hrvatskoj povijesti, a i bojali bi ga se objaviti, Pavličević je jedini to i učinio. Da je kvaliteta njegove knjige samo u tome da priprema teren za nova cjelovita djela o povijesti Hrvata, i to bi već bilo dosta.

Ivo Goldstein

TRPIMIR M A C A N, POVIJESNI PRIJEPORI, MATICA HRVATSKA, OGRANAK
DUBROVNIK, BIBLIOTEKA »PROSLOST I SADAŠNJOST«, KNJ. 6,
DUBROVNIK 1992, STR. 314.

»Povijesni prijevori« T. Macana zbirka su objedinjenih rasprava, polemika, recenzija i osvrtu autora na različite povijesne i kulturološke teme, događaje i ličnosti. Središnje mjesto knjige zauzimaju polemike vezane za historiografiju i njezine smjernice, te njezinu produkciju, napose onu koja svojim tematskim sadržajem ili metodološkim rješenjima pobuđuje polemike i raspre. Sve polemike već su prethodno objavljene u različitim povijesnim, kulturnim ili književnim časopisima, zbornicima ili revijama u Hrvatskoj u rasponu od 1966. do 1991. godine.

Djelo tvore tri cjeline: *Istraživački problemi i potrebe* (7-25), *Dubrovački prijevori* (29-80), te *Sinteze, monografije, varia* (83-308).

Početne tri rasprave iz prve cjeline usredotočene su na probleme hrvatske povijesne znanosti i nedostatak cjelovitog djela o hrvatskoj povijesti. Ukazujući na metodološke i sadržajne probleme hrvatske historiografije autor, u vidu nekoliko općenitih opaski, prijedloga i savjeta, iznosi elemente neophodne kako za stvaranje predradnje i pripreme tako i za tijek izradbe sinteze hrvatske povijesti (izradbe bibliografije, ujednačavanje stručne terminologije, koncepcija povijesnih zbornika i časopisa, povijesna publicistika, udžbenici, organizacija studija povijesti i slično). U kraćem prilogu »Dubrovačka povijest« (23-25) autor se kritički osvrće na »raguzinsku« odnosno izolacionističku koncepciju u pristupu dubrovačkoj povijesti, ističući da ona mora u potpunosti biti uklopljena u hrvatsku povijest.

Druga tematska cjelina bavi se isključivo autorovom lokalnom, zavičajnom povijesnom i kulturom problematikom. Potaknut ciljevima srpskih historičara i povjesničara književnosti koji u svojim djelima povijest, kulturu i književnu baštinu Dubrovnika svrstavaju u srpsku, autor kritički i argumentirano, iznošenjem nedvojbenih povijesnih dokaza, polemizira sa J. Tadićem (»Jednostrane interpretacije«, 29-31), T. Popovićem (»Crna kronika« renesansnog Dubrovnika«, 32-34) i J. Vukmanovićem, (»Zahvala Konavlima«, 60-64). U podtemi »Dubrovčaki osvrti« (35-59) autor se na jednak način osvrće na pokušaje srpskih povjesničara književnosti B. Letića, R. Pasarića i B. Nedeljko-ovića koji sustavno posrbljuju dubrovačku renesansnu književnost, dok u polemici »O pristupu srbokatoličkom fenomenu« (65-77) pobija radove K. Milutinovića i N. Tolje, ističući kako je za istraživanje navedene problematike potreban sveobuhvatniji pristup u političke, društvene, crkvene i kulturne prilike Dubrovnika nego što su ga iskazali rečeni autori u svojim radovima. Na kraju ove cjeline autor u prilogu »Dvojba o postanku i razvitku Dubrovnika« (78-80) ukazuje na rezultate najnovijih arheoloških istraživanja i njihov značaj za proučavanje najstarije povijesti Dubrovnika.

Treća i opsegom najveća cjelina sadrži niz recenzija suvremene historiografske produkcije, kao i različite druge osvrtne, kritike i polemike vezane za kontraverzne i u historiografiji još uvijek prijeporne teme iz hrvatske povijesti i kulture. Tako u prilogu »Enciklopedija hrvatske povijesti i kulture« (83-91) autor navodeći brojne primjere koji potkrepljuju njegovu kritiku, ukazuje na metodološke i sadržajne slabosti, manjkavosti i neujednačenosti prisutne u enciklopediji. Djelo »Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku« N. Klaić (92-96) ne smatra uspjelom sintezom, smatrajući je tek zbirkom rasprava koje pretendiraju cjelovitosti. Raspravi V. Foretica o smještanju Hrvata i Srba u srednjem vijeku s naročitim obzirom na Crvenu Hrvatsku autor prilazi kritički (97-102), ukazujući na

Foretićeve pogrešne prosudbe o širini razmjesta srpskog etnikuma i počecima pravoslavljanosti nekih dijelova primorskog pojasa (Duklja), dok se sličnim problemima prostornosti raške države u ranom srednjem vijeku bavi analizirajući knjigu R. Novakovića »Gde se nalazila Srbija od VII do XII veka« (103-106). Određenje narodnosne pripadnosti pučanstva Mletačke Dalmacije osnovna je zamjerka djelu M. Šunjića »Dalmacija u XV stoljeću« (107-115), dok je problem morlaka u knjizi G. Stanojevića »Jugoslavenske zemlje u mletačko-turskim ratovima XVI-XVIII vijeka« (116-122) povod za oštar osvrt na neznanstvenu unifikaciju koju većina srpskih historičara primjenjuje istražujući povijest Dalmacije (uvriježena teza da su svi morlaci Srbi). Politička povijest, jezično pitanje i književnost Hrvatskog narodnog preporoda i njihova zastupljenost na simpoziju u Zagrebu 1966. godine tema su slijedeće rasprave (123-128), dok je knjiga M. Gross »Počeci moderne Hrvatske« (129-136) ocijenjena kao izvrsna monografija koja otvara nove putove, nudi mnoštvo nepoznatih podataka i daje dobru okvirnu sliku apsolutizma u civilnoj Hrvatskoj i Slavoniji. Pozitivna recenzija iskazana je i u osvrtu na sintezu »Povijest Hrvatskog naroda 1860-1914« (137-141), dok naslov polemike »Neodržive teze o nacionalnom pitanju u južnoj Hrvatskoj« (142-163) najbolje govori o autorovom mišljenju u svezi knjige R. Petrovića »Nacionalno pitanje u Dalmaciji u XIX stoljeću«. Kao »Pristrana monografija« ocijenjena je i knjiga K. Milutinovića »Vojvodina i Dalmacija 1760-1914« (164-173), dok za proučavanje društvenog, političkog i kulturnog života Zagreba, ali i Hrvatske u cjelini, dragocjenim smatra publiciranje kronike Ise Kršnjavog »Zapisci« (174-183). Vrijednom studijom ocijenjena je monografija I. Petrinovića »Politička misao Frana Supila« (184-187), dok djelo Z. Kulundžića »Atentat na Stjepana Radića« ubraja u publicističku, a nikako znanstvenu produkciju (188-195). Neznanstvenim, povijesno neargumentiranim i za čitatelja gotovo sablažnjivim smatra članak I. Gabelice o političkoj misli Stjepana Radića (196-202). Djelo I. Banca »Nacionalno pitanje u Jugoslaviji« (203-206) ocijenjeno je kao ozbiljno znanstveno djelo, svakako jedno od najboljih od onih koja su u inozemstvu napisana o južnoslavenskoj povijesnoj i nacionalnoj problematici. O autobiografiji »U suvremenom kaosu. Uspomene i doživljaji« slikara Joze Kljakovića (207-209) i »Hrvatskoj 1945« publicisti i književnika Bogdana Radice (210-214) autor govori u kontekstu njihovog vrednovanja za proučavanje naše suvremene povijesti, dok su »Kontraverze iz povijesti Jugoslavije« Lj. Bobana ocijenjene kao neophodan znanstveni temelj za monografiju o predratnoj i ratnoj povijesti Jugoslavije (215-222). Fenomen nasilja osnovna je tema u radu F. Tudmana »Bespuća povijesne zbiljnosti« (223-229), dok je knjiga o poratnim zločinima A. Belje »Yu-genocid/Bleiburg, Križni put, UDBA« (230-233) premalo utemeljena na arhivskom istraživanju i kritičkoj i poredbenoj analizi dosadašnjih rezultata historiografije. Knjigu I. Banca »With Stalin against Tito, Cominformist Splits in Yugoslav Communism« o napadaju Kominforma na KPJ (234-240) autor ocijenjuje pozitivnim nastojanjem da se ova problematika istraži u međunarodnom okviru sovjetske politike, te nacionalnog, političkog i ideološkog razvitka u jugoslavenskoj državi. Djelo S. Gerića »Muslimani srpsko-hrvatskog jezika« (241-247) autor smatra marljivim, ali ne i dovoljnim pokušajem da se osvijetli proces etnogeneze muslimana, dok prilogu lezikoslovca P. Ivića o razvoju književnog jezika na srpskohrvatskom jezičnom području (248-250) nalazi manjkavosti uobičajene za srpsku historiografiju, jezikoslovlje i povijest književnosti (npr. proglašavanje dubrovčkog jezika u prošlom stoljeću srpskim). Iste, neznanstvene i političkim mjerilima određene promašaje srpske historiografije autor otkriva, argumentirano iznosi i pobija u sintezi »Istorija srpskog naroda« (251-260), dok su propusti koje je jugoslavenska, ponajviše srpska redakcija unijela u monografiju »Narodi Jugoslavije« uključenu u seriju izdanja »Svjetski narodi« sovjetske Akademije, prilog više iskrivljenom prezentiranju povijesti južnoslavenskih naroda u svjetskoj historiografiji (261-266). U ovoj, kao i u većini sinteza čije je uredništvo vođeno iz Beograda, više je nego primjetna prosrpska koncepcija povijesti, redovito, uz šutnju ili neobavještenost hrvatskih historičara, na veliku štetu za cjeline o hrvatskoj povijesti i kulturi.

»Osvrt na literaturu o Ivanu Kukuljeviću Sakcinskom« (267-277) sistematski je pokušaj autora da ukaže na desetak najvrijednijih studija o ovom istaknutom hrvatskom političaru i povjesničaru (Đ. S. Deželić, T. Šmčić, B. Vodnik, R. Horvat, V. Novak, J. Lučić, H. Matković, I. Karaman, J. Ravlić, J. Sidak, J. Živković). Naposljetku, u posljednjem prilogu »Pogled u djelo Ferde Sišića« (278-308) autor prikazuje najznačajnija djela F. Sišića kako na sakupljanju i objavljivanju izvorne arhivske građe tako i na pisanju rasprava, sinteza i monografija, ukazujući na političku obojenost djela nastalih pod utjecajem Sišićeve sklonosti jugoslavenskoj ideji.

Na kraju knjige nalazi se bilješka o piscu (309), kazalo pisaca sa kojima je autor polemizirao ili kojih je radove prikazivao (311-312), te sadržaj (313-314).

Lovorka Čoralić

ŠIME ŽUPANOVIĆ, RIBARSTVO U DALMACIJI U 18. STOLJEĆU
(S POSEBNIM OSVRTOM NA REZULTATE SUVREMENIH ISTRAŽIVANJA)
KNJIŽEVNI KRUG SPLIT, ZAVOD ZA HRVATSKU POVLJEST FILOZOFSKOG FAKULTETA
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU, SPLIT 1993, STR. 387.

Monografija Š. Županovića o ribarstvu Dalmacije u XVIII. stoljeću nastala je kao rezultat više desetljeća istraživačkog rada autora na proučavanju povijesti ribarstva pojedinih dalmatinskih regija, te kao pokušaj da se sa pozicija suvremenih dostignuća znanosti ukaže na »uzroke pojavama, koje su iskustvom verificirane, s aspekta prirodnih, ekonomskih i ekonomsko-historijskih« znanosti (10). Djelo stoga nije »klasičan« primjer povijesne monografije koja bi se karakterom svojih izvora, korištene literature, kao i metodološkim postupcima i samim sadržajnim usmjerenjem oslanjala isključivo na povijesni period koji obrađuje, već predstavlja, za povijesnu znanost još uvijek rijetko korištenu, te stoga uvijek dobrodošlu sintezu upotrebe i primjene povijesnih izvora i rezultata suvremenih znanstvenih dostignuća.

Knjiga je podijeljena na više tematskih cjelina u kojima se problematika različitih aspekata ribarstva i ribarske privrede u prošlosti (ribarstvo do propasti Mletačke Republike, koraljarstvo, o pravu mora i ribolova, proizvodnja i promet slane ribe, problemi ribarstva u prošlosti, ribarstvo i suvremena istraživanja), razmatraju sa pozicija suvremenih znanstvenih dostignuća prirodnih, ekonomskih i povijesnih znanosti.

U predgovoru (7-10) i uvodnom poglavlju (11-20) autor ukazuje na osnovnu problematiku djela, naglašavajući kako se povijest ribarstva na prostoru Dalmacije mora promatrati u kontekstu vremena dugog povijesnog trajanja odnosno od prvih pisanih svjedočanstava nazočnosti Hrvata na našoj obali. Od najstarijeg dokumenta o povijesti ribarstva na istočnom Jadranu (isprava iz 995. god. kojom zadarsko plemstvo daruje samostanu sv. Krševana u Zadru ribarske »pošte« kod otoka Molata i na Dugom otoku), povijest ribarstva u Dalmaciji povijest je koju nužno moramo poistovjećivati sa životom, potrebama i svakodnevljem njezinog stanovništva, pri čemu su na njegov razvoj, razdoblja uspona, procvata, ali i opadanja, utjecali složeni sklopovi društvenih, ekonomskih i prirodnih uzročnosti kojima se (napose posljednjim faktorom) autor iscpnije bavi u idućim poglavljima.

U prvoj cjelini (*Eksploatacija ribljeg fonda*, 23-32) autor ukazuje na nekoliko ključnih znanstvenih pitanja o kojima ovise ekonomsko-biološki odnosi iskorištavanja ribljeg fonda (utjecaj ribolova na količinu i sastav postojećih vrsta riba, faktori koji utječu na sastav i veličinu ribljih naselja, regulacija ribolova i prihoda, kolebanje ulova i njihovi uzroci, itd.). Razdoblje XVIII. st. period je kada se pod utjecajem fiziokratizma sustavnije započinje djelovati na unapređenju ribarstva u Dalmaciji, pri čemu su neprijepomo velik značaj imala ekonomska društva za poljoprivredu, ribolov, zanatstvo i trgovinu (Agrarne akademije). Najbolji primjer je djelovanje »Società Economica di Splato«, osnovana 1767. god. u Splitu, čiji je utemeljitelj i dugogodišnji predsjednik Ivan Moller prvi pokrenuo niz akcija oko kontrole, očuvanja i ispitivanja ovog dijela Jadrana u svrhu unapređivanja ribarstva. Sa djelovanjem ovog društva, a napose inicijativama I. Mollera, autor će se baviti tijekom ostalih problematskih cjelina ovog djela.

Najveći dio knjige odnosi se na »*Ribarstvo do propasti Mletačke republike (1797) /37-202/«*. U prvom dijelu (Pelagički ribolov, 37-127) autor ukazuje na povijesni razvoj lova na srdele, napose na cikluse fluktuacija u lovinama. »Iskustvom verificirani« i zabilježeni u nizu povijesnih dokumenata koje autor sistematski analizira (dukali i terminacije mletačke vlade, relacije generalnih providura i gradskih kneževa, ljetopisi /Makarski/, putopisi /A. Fortis, G. B. Giustiniano/, znanstvene rasprave ekonomskih pisaca /A. D. Stratico, I. L. Garanjin/) ovi su podaci posebno dragocjeni kada ih promatramo autorovom metodom korištenja suvremenih dostignuća prirodnih znanosti. Polazeći od sadašnjih saznanja da su fluktuacije bile uzrokovane klimatsko-hidrografskim promjenama na Jadranu, autor na povijesno dokumeniranim primjerima ukazuje na višestoljetni problem sukoba između vlasnika razvijenijih ribolovnih sredstava (trate) i manjih mreža (srdelare, vojge). Polazeći od zablude da manje mreže ometaju lov tratama, njihovi su vlasnici, najčešće bogatiji građani i plemići, stoljećima zahtjevali zabranu lova srdelarama, što je

UDK 949.75

ISSN 0353-295X

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

R A D O V I

27

U SPOMEN
JOSIPU LUČIĆU

UDK 949.75

ISSN 0353-295X

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

R A D O V I

27

Z A G R E B

1994.

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI KOLEGIJ:

Ivo GOLDSTEIN, Dragutin PAVLIČEVIĆ, Mario STRECHA

IZVRŠNI UREDNIK:

Mario STRECHA

PRIPREMA ZA TISAK:

Hrvoje STANČIĆ

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Zagreb, Krčka ul. 1

Časopis izlazi jednom godišnje.

Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti i tehnologije.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu fizičku i tehničku kulturu R Hrvatske br. 6859/1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije R Hrvatske pod br. UP-547/2-84-1984.